

NAMIBIA SENIOR SECONDARY CERTIFICATE

FIRST LANGUAGE OTJIHERERO ORDINARY LEVEL

4107/3

PAPER 3 Literature

2 hours

Marks 60

2018

Additional Material: Answer book

INSTRUCTIONS AND INFORMATION TO CANDIDATES

- Write your answers in the Answer Book provided.
- Write your Centre Number, Candidate Number and Name in the spaces on the Answer Book.
- Write in dark blue or black pen.
- Do not use correction fluid.
- Answer **three** questions, one from Section A **Poetry**, one from Section B **Prose** and one from Section C **Drama**. Of the three answers, **one** must be an essay.
- Pay attention to spelling, punctuation and sentence structure.
- The number of marks is given in brackets [] at the end of each question or part question.

OMARAKIZA NONDJIVISIRO KOVARORWA

- Tjanga omaziriro woye mEmbo ndi mo pewa.
- Tjanga Onomora yOsenda, Onomora nEna rOmurokwa kEmbo rOmaziriro.
- Tjanga nopena omburau onḡumbe poo onḡorozu.
- O ungurisa otipekisa onḡemise.
- Zira omapuriro yetatu, **rimwe** mOrupa A **Omiimbo**, rimwe mOrupa B **Ereparahungi** na rimwe mOrupa C **Onḡarama**. Momaziriro yetatu nga **rimwe** ngari rire ere.
- Yandja ombango kondjangerosemba, oviraise vyokuresa nondungiro yomihewo.
- Otjivaro tjozongombe tja yandjwa moukovero [] komaandero wepuriro poo orupa rwepuriro arihe.

This document consists of **10** printed pages and **2** blank pages.

Republic of Namibia

MINISTRY OF EDUCATION, ARTS AND CULTURE

ORUPA A: OMIIMBO

Zira epuriro **rimwe** morupa ndwi kutja epuriro **1** poo **2**.

1 Resa omuimbo mbwi nu u zire omapuriro ngu maye teza ku wo.

Ndji yendjeza

Mba rauka
 Nu mbe ya owokapuka kerambe
 Rirongeree nawa
 Mba eterere
 Ekutu rouzeu

Omayova otukupo me piza
 Oupanga me koza
 Ohañi me kunu
 Ondjakaha me tjingisa
 Oruyambo me inganisa

Mba rauka
 Nu mbe ya owOmuna
 Rirongeree nawa
 Mba eterere
 Onene ondjamo

Ozondjiwe epango me pamisa
 Omikato me susuparisa
 Omurari wondjivisiro ombaranga
 Twa rira ovazamumwe
 Orungovi oweṭe ovakwe

Owami omuhuze, ndji ingoneka
 Owami epanga ewa, o ndjese pehi
 Motupoko nozombokoto tu ri pamwe
 Moupupu nouzeu tu ri pamwe
 Omavare me kambakana
 Owami epanga ewa, ndji yendjeza

(Gustafine Panḡera Mate)

- (a) Otja kumune woye, ongwaye tji mo munu kutja “Ndji yendjeza” onda pwire omuimbo mbwi moumbomba wawo? [2]
- (b) Mo munu kutja ouḽe ngu ma hungire momuimbo mbwi? Seturura eziriro roye amo tara ku imbwi omuimbo. [4]
- (c) Mo munu kutja omuimbe ma eta vi omapitaneno motuteto hwi: “ekutu rouzeu” na indwi “onene ondjamo”? [4]
- (d) Ovi eraka omuimbe ndi ma ungurisa tji mari yeta ombuze ye nawa kovarese? Seturura eziriro roye nawa novihorera mbya yenene okuza momuimbo. [10]
- [20]**

POO

2 Resa omuimbo mbwi nu u zire omapuriro ngu maye teza ku wo.

Ndi mba ruka

tji mba umbwa i ye ngwe ndji kurisa
ne puraurwa kevere rangwe ndji yeta
e puturwa omize vyapu mbe kurira i yorutjindo
e pambauka ehupo rahapo mokutjinga oranambano

komuinyo mbu paha nu mbu ha munu
ombango ndji pambaha nu ndji ha yenenisa
ombepo ndji vingauka nai ha porimana
onđero ndji zera pu i ha vaza
omake omanikore nge vyavanga naye ha wangata
nominwe omitoore mbi ha yoyo nungwari mbi tongona

mba tapakaṅa ne tuurunga
omahi novirongo vyambangu
oovyakoutwa kouye komanene na Afrika komamuho
omahongero, ondjiviro nondenda e ri mbi me kongo

povoyetu mbi tapakaṅa uri
momayuva womasuviro porwawo
tjinga oviungura vyakoutwa mbi ri
oviyetandenda avi nozonduma na ami
ozondekurona, ozondana nozongombona
ozongwatera moyetu za kangara aayo ozambangu

omukurukaendu omundjikurise ku ndino tje he tji po
mama omundjikwate tji ma kupwa hanganda ndji mbi he i
ovaṅenakwandje novangu vandje mba rimbakaṅa
mokuumbwa nganda na nganda nga ndino tji tu he iwane
tjinga atu he kurire ndunda imwe

omapanga novatjiwasane mba pizuka owoviyao vyoruteṅi
tjiva mbi mavi rimbakaṅa ovirongo nomakuti
na tjiva mbi mavi sirwa mehi i yeheke noruuma rwombepo
vyarwe tji mavi kukuta navi tanauka otjivara nombuniko

katjivingurura nya yohorongu
omuhunga ku mbi tumburira ombango wii?
tjizo ku mbi ṭaṭera tjii?
tjizire mu mbi wama kombura nokaviriviri itjinge?
eha randje ri ri pi?

tji mbi ri morambangu owami omuyenda
andi mba kotoka moretu mba rire omuyenda wina
me vyavanga ne nṅungu mbya tjama aayo me zemburuka
owomupoṭu ngwa kaiya otjiti otjitaṭero

mba kakaterera komerizemburuka porwawo
 ombuze ye ndji vaza ambi ri popezukure
 nomukoka omukonde wa Zimbabwe mOtjawana
 name yende ame zu kOmarawi na Zambia
 amai tja wa tuka we rivereke ingwi ngu me ya

nopu me ruku ne tja *Hineha* hi tura
 mbi ryanga uri owotjijauvi
 owami omuyenda mehi rozonganda
 ne rire omuyenda omuryange omukapite moyetu

(J R Kambatuku)

- (a) Tji wa tara ku imbwi omuimbo auhe moubomba wawo, mo munu kutja ena romuimbo mbwi re u pwira?

Handjaura eziriro roye amo zeuparisa nawa novihorera okuza momuimbo.

Oure weziriro roye nga rire omambo wotjivaro tjo **125 – 150**. [10]

- (b) Hapo ingwi ngu ma hungire momuimbo mbwi we ri ririsa omuyenda mehi re omuini poo omena roviṅa eye mbye hi nomasa okurundurura? Handjaura oumune woye amo tara keraka eye ndi ma ungurisa momuimbo novinenge eye mbya raisa mu wo.

Oure weziriro roye nga rire omambo wotjivaro tjo **125 – 150**. [10]

[20]

ORUPA B: EREPARAHUNGI

Zira epuriro **rimwe** morupa ndwi kutja epuriro **3** poo **4**.

- 3** Resa okarukondwa nga okuza mereparahungi ndi **Ombu ri omuze woundu nda: NK Mbaeva** nu u zire omapuriro ngu maye te za ku ko.

Nangarire kutja Maveipi nomurumendu we, Kavirindi Kambirongo, pouvari wavo Ovakriste mba hupisiwa komuinyo poo mba yamwa i yombindu yaingwi ngwa t̄ira ēte komuti ku Golgota, Jesus Kristus, okuhina ovanatje moure wozombura ndano ovo ndu va kara pamwe morukupu rumwe ku eta ozombata pokati kavo.

“Ami tjiri Kavii tji me tara movanatje mbe pandukwa nu ave isiwa motupanda tji rira otjihihamise tji me ripura na ēte mbu tu vanga omuatje. Hapo twa vererwa tjike nao?” Arikana Maveipi Muhona wetu Jesus Kristus tje tu honga okukumba wa tja: Ombango ya Muhona Mukuru wetu ngu ri meyuru ngai tjitwe kombanda yehi otja tji pe zerwa meyuru. Tje ri ombango Ye omuatje matu mu munu nu ndoovazu kambango Ye katu nakumumuna. Okutja musuverwa wandje unda mu Ye tjinga mu Ye amu nombwiro.” Kavirindi ma kondjo okuhuhumiṅa omukazendu we.

Nungwari naa ndino omutoto wa Maveipi kau na okutjiwa ondjandero. “Hapo nai Kavii oṅa mbi kavitwatungo nozosengiro za Hokuru indu ēte tji twa paṅḁa okukaravaerwa pokuruwo morukupu rwetu?” Maveipi tji ma zu nokutambuza nga otja temwa mu ye omuini kutja opo tjiri owo ya zu mu ye. “Mukazendu wandje ēte twe ritanaura nu atu tumbuka tu kambure mevangeri, kutja indino tu riisane ovanatje va Mukuru. Indi evangeri orini ondi mari tu tjaere okurikotamena kozombepo zovaṅi nokukambura momawovisiro wovimbanda. Twa zunḁa pi?” Kavirindi ma yende ama hara ongendo nongamburiro yomukazendu we tjinga oyo amai vanga okuteratera.

Kombunda yokaruveze okasupi Kavirindi wa kawondja komurungu. “Tara Maveipi o rorwa i Satan! Omurore Satan u ri mbo okukondja otja pu ma yenene kutja naṅi me tu pore ku Kristu. Vara avihe mbi otja ovipwite mondjira keha ndina rangaaruhe. Ove tji we vi tuurunga indino mo hupisiwa komuinyo nu o penge otjovasengwa.” Maveipi ngwa kasana aayo u ri pokati kotuvangandjara poo ingwi okurorwa i yovipwite vyomurore na indji onḁero yokuhupisiwa komuinyo waaruhe arire tja toora oruhoze nomazenge omanene nu arire tja tjenene mu Kavirindi. “O kondjisa okuṅara kongotwe yembo ra Mukuru mena roungundi woye Kavirindi! Omakura woye avehe vozombura omirongo vitatu ve novanatje nu ove oove ngu wa hapa vi?” Omambo nga arire tji ya pendura orunywaa. Kavirindi nambano tjandje ke tji nondjaerero komapindi. “Mukazendu mo tja vi? Ove ko nozombura omirongo vivari na hambombari nu wa hapa vi? U novipo poo u nozondaya zovandu voyeṅu? Nangwari wa hitwa i yozombepo zovimbanda re? Za po poyandje! Twende u kaṅe i yovandu mbe zepa ovandu!”

Maveipi arire tja purukuta mondjuwo nu a vete mbwi omuvero kutja u pore ovikoseina, eye ngwii!

- (a) Ovi ondjito ndji mai raisiwa mokarukondwa nga tji ya tuvira ovitjitwa mbya kaenda mereparahungi ndi? [4]
- (b) Seturura kutja ongundasaneno pokati kovanyande vevari mba, mokarukondwa nga, mai horora vi ongaro yavo otjovanyande. [4]
- (c) Mape heyewa kutja vi tji maku zu “omutoto wa Maveipi kau na okutjiwa ondjandero”? [2]
- (d) “Ongamburiro kohapo i ungurisiwa otjomaundiro tji pe noviṅa ovandu ku ve hi nomaziriro.” Mo itavere komaheya nga? Zeuparisa oumune woye amo yandja ovihorera okuza mokarukondwa nga. [10]
- [20]

POO

4 Oṅe ngwa tura ondjo? AV Muniazo

“Oṅḍiro ya Kaatjee ya eta omarundurukiro omanene momakaendero wereparahungi ndi.” Mo itavere? Handjaura eziriro roye.

Oure weziriro roye nga rire omambo wotjivaro tjo **250 – 300**. [20]

ORUPA C: ONDARAMA

Zira epuriro **rimwe** morupa ndwi kutja epuriro **5** poo **6**.

- 5** Resa okarukondwa ku ka nanwa mondarama ndji **Eraka oraune?** ndja tjangwa i **NK Mbaeva** nu u zire omapuriro ngu maye teza mbo.

Oruveze opoya Ndjai. Eye u ri poruveze rwe pe haama kohapo orondu wa munu rukuru kutja maku ya omuyenda koye.

Eraka: *(Wa hiti a kahaama potjinguma):* Kora tji wa uhara?

Ndjai: *(Aayo ke ko, we tji mwina okaruveze okasupire.):* Oviṅa vyandje wa eterere?

‘Hiakondjombo’: Suta! Suta!

Eraka: *(Wa purukuta a ryama ku Ndjai nomburuma.)* Tjaera omurumendu eye ngo ma tja hi ku sute!

Ndjai: *(Ma tjiti aayo ke nakumuna kutja ingwi ma kondjisiwa)* Wa hapa vi hapo? Otjiungura tjoo vanga kutja mbi ku manene otjo ho mba mana, u sokusuta otja tji pe kara.

‘Hiakondjombo’: We yera wina nguno nambano mo ndji tara tjike nomeho wondjenda?

Eraka: *(Me ripurukisa kutja Ndjai a ha munu kutja eye ma kondjisiwa i yomuṭi nu munda mbwi owarwe ma tira ngwi omuṭi tjinga amape mu munikire aayo ngwi omuṭi u ri meṅe ye mba.)*

Ndjai: Hapo ko nakundjizuva poo ongwaye tji mo tara nao? Me tja ovikweyuva vyandje ngavi ye ku ami.

Eraka: Vya ri amavi sokurira vingapi hapo?

Ndjai: Omayovi omurongo uriri.

Eraka: Omurongo!

Ndjai: Ii, mo vanga okutja vi?

Eraka: *(Ma munu kutja oviṅa ku vya sana ngwi, ingwi ookunyona ovimariva vye.)* At, hapo ove ndi wa tja otjiungura ko serurire nambano indji ondundu yovimariva ndji mo vanga oyatjike?

‘Hiakondjombo’: Kamaa kaserura!

Ndjai: Hi, indu ovandu ve yenda kozonganga inḁa zovirumbu nu ve suta nangarire kutja ovo rumwe kave verukire nu eṭe oweṭe mbu twa nyengurirwa tjike?

Eraka: Nu nambano kape namuano wokuserura hapo?

Ndjai: *(A yoro okahaura.)* Indu ko tjere ondaya i kotokera ovandu mbe nomuhamwatima, ove ko na wo okutja ondaya kamu nakuhakaena nu imbwi ouzeu wokuserura ondjira owatjike vari?

- Eraka:** Nambano kutja mbi ku sute ...
- 'Hiakondjombo':** (*a hitire mbo*) Suta, suta ko naviṅa mbi mo kovakovere!
- Ndjai:** Hi tjite vi?
- Eraka:** Mundu ndjesa za ko kombanda yandje. Twende yaruka kozombongo!
- Ndjai:** (*Wa tetuka mozondjora.*) Hwa, hwa, hwa! Mukwetu mo kondjisiwa hapo poo mape kawondja tjike?
- Eraka:** Ami me munu kutja ove u notjiṅa tji mo tjiwa poo tji mo munu nongwaye tji u hi nakundjivatera, opuwo mbi mo vanga ovyo mbi ovimariva vyandje.
- Ndjai:** Ami indu hi ku raerere kutja ami mbi na pu mbi yandera, komurungu wanao himee vaza. Tara ovandu nai ve yenda kozonganga nu indji tji ya urwa okuvepanga ave i ku yarwe onongo momutjise worive mbwo. Eṅe una otji tu ungura nao pu twa yandere twa yanda.
- Eraka:** Nu ndji raera ku me sokuyenda orondu tara ozonganga inḁa nḁu mo heye tji za urwa okupanga omundu ve mu raera kutja andakuzu wa karora pi.
- Ndjai:** Mo heye kutja ove tji we ya kwami u nonganga yarwe ndje ku raera kutja indjo nguno kwami poo?
- Eraka:** Kako, ami mbe ku zuva movandu uriri tji mave hungire.
- Ndjai:** Nambano tara, ami owami Ndjai okutja owami omayandero kape na varwe vokombanda yandje. Vokehi yandje okutja ovyo mbi ovimbanda.
- Eraka:** Mba tja vi omuyaruke hapo wa rora okuya poyoye mba?
- Ndjai:** Ongwaye tji mo vanga okutjiwa? Ozonganga kaze tamuna omana nomitjise vyzokastamba zavo, nangarire ove tji u ya mba nai mo tja ami me raere ovandu varwe? Naa orondu oveni tji ve ya mba nu ave ku vaza mba otji mave katjiwa kutja ove una u ya mba.
- Eraka:** Tji me tara ove wa tye okuhinakundjivatera nokundjinyekerera nokutja ko notjipeni mo munu mu ami. Na kombanda yanao ouvi woumuti woye oungundi kau natjiṅa otjisemba tji we ndji ungurira. Karao (*a sekama okuyenda*).
- Ndjai:** Kakare notumariva twoye apehe we ndji ungurire po!

- (a) Ovi omeero wa Hiakondjombo poruveze ndwi tji maye tūnu kotjivepo tji matji hingi poruveze ndwi? [4]
- (b) “Ndjai ma munika aayo omunanyekera poruveze ndwi.” Mo itavere? Seturura eziriro roye amo tara ku inga okarukondwa. [4]
- (c) Hapo “okuserura” ku maku heyewa mba okutjita vi? [2]
- (d) Ovi Ndjai mokaŕukondwa nga tjaa kondjo okusasaneka ozonganga zovikombo nozonganga nḁa zovirumbu poo zouye wakandino? Seturura eziriro roye amo tara ku inga okarukondwa. [10]
- [20]

POO

6 Ai piti onḁe mo-12! [Ouyenda ousenina watate Kaurombi]: NK Mbaeva

Omutjange wa tjiti vi kutja ingwi omurese ma tūre ovanyande mokanyando nga **Ouyenda ousenina watate Kaurombi** onḁjenda? Handjaura eziriro roye amo tara ku imbi:

- Oruveze rwovitjita
- Omaungurisiro weraka

Oure weziriro roye nga rire omambo wotjivaro tjo **250 – 300**.

[20]

BLANK PAGE

BLANK PAGE

